

TÖRTÉNETI LAPOK.

FELELŐS SZERKESZTŐ
K. PAPP MIKLÓS.

Megjelenik minden vasárnap. — Előfizetési ár: Félévre 6 f. Egész évre 12. f. — Szerkesztőségi Iroda: Lyceumi nyomda. — Kiadó hivatal: Gr. Teleki Domokos ház nagypiacz.

A FEKETE KÖNYV.

Br. Kemény István emlékiratai
1848—49-ből.

Közli: K. Papp Miklós.

(Folytatás.)

Benedek József és Szöllösi Elek özvegyeinek ő felségéhez legmagasb erdélyi körutjakor benyújtott kérvénye.

hir, miszerént fölséged legmagasb dicső elődeinek példáját követve, nagy birodalmát beutazni akarja, személyesen utána nézendő, ha valjon hivatalnokai fölséged legmagasb akaratához képest szolgáltatják ki az igazságot, volt számunkra azon reménycsillag, melyhez minden jövőnket kötök. Velünk együtt varták a vaudal csordák által Enyed környékén lekonzolt több mint 2500 szerencsétlenek rokonai hódoló, bár megtört szívvvel felséged átutazását, hogy meggyilkolt övéik sirjairól alázatos kéréseiket felséged lábai elé vessék.

Az 1848-ik év oct. havában alólírtak férjeinkkel főszolgabíró Benedek József és szolgabíró Szöllösi Elekkel Sárdon birtokunkon szüreteltünk, azonban látva az oláhok készülődéseit, biztosság végett Fehérvára mentünk; de mindjárt másnap az oláh csordák e várost megtámadták s azt úgy szólva a vár ágyuinak szája alatt meggyújtották, a mi talán hihetlennel látszik, azonban úgy van. Mit volt tenni? visszatértünk Sárdra, azonban üldöztetve, nem érhattük el

lák helyünket, hanem a gróf Eszterházi féle épületekbe vonultunk, de az oláhok itt is megtámadtak; szemünk láttára megölték Jakabfi földbirtokost; engem és Benedeknémet leütöttek és haton közülök (egyik bizonyos Ruzsán Sárdról) férjeinket elhurcolák, egy pinczébe zárták; honnan Jank átvonuló serge elébe állítottak és több szerencsétlenekkel együtt kegyetlenül legyilkoltattak; minket szegény özvegyeket, kik kényszerítettünk szegény szerencsétlen nővéremnek két gyermekét karon, kettőt kezen fogva vinni, gyalog göröngyökön és árkokon keresztül a Fehérvár melletti táborba hurczoltak. Itt szabadon eresztettek és megöletett férjeink holtteste mellett Sárdra visszatértünk.

Szünet nélküli veszélyben és a legkegyetlenebb gyalázasnak kitéve éltük itt a legszomorubb négy hetet, mert abbeli kérésünk, hogy egyik szomszéd városba engedjenek költözni, a tribunok által nem hallgatott meg és pénzünket, melylyel szánakozó-baknak reméltük tehetni őket, erővel elrabolták tőlünk.

Végre az emberbarátibb érzelmű Warden generálistól, kihez kívánalmainkkal fordultunk, engedélyt nyertünk Enyedre mehetni; reméltük, hogy a mindenható Isten legalázatosb imádságunkat meghallgatja és nyomoruságunk végét éri; de a mindenható azt akarta, hogy ezen szerencsétlen város elpusztításán szemtanuk legyünk, barátaink, ismerőseink lemészárlásán jelen legyünk és azoknak a kutyák és disznók általi szétmarczángoltatását saját szemünkkel lássuk.

Nagy volt a megpróbáltatás, melyet

Isten reánk mért, de nem kevésbé nagy reményünk, miszerint felséged legalázatosabb kérésünket legkegyelmesebben meghallgatni kegyeskedik és nekünk, szegény elhagyott özvegyeknek, igazságot szolgáltat. Ezen jóhiszemben könyörgünk felségedhez, kegyeskedik a dolognak végére járni és megölt férjeink gyilkosait megbüntetni és több ezer forintra menő kárunkat legkegyelmesebben jóvá tenni.

Nem tehetjük, hogy azoknak neveit, kik ez alkalommal leölettek, föl ne jegyezzük. —

1. Andrási István 35 éves.
2. Andrási György 37.
3. Benedek József 53.
4. Bot József 36.
5. Fülep Péter 48.
6. Gombucz Antal 32.
7. Hegyi István 65.
8. Homoki Péter 40.
9. Incze János 35.
10. Incze János 46.
11. Imbrefi József 33.
12. Neje Ambrus Mária 24.
13. Kádár Ferencz és fiai 50.
- 14.) József 17.
- 15.) Sándor 15.
- 16.) Albert 7.
17. Kalocsai Elek 46.
18. Kovács Dániel 45.
19. Gruz József 60.
20. Máriafi József 38.
21. Nagy János 35.
22. Moga János 38.
23. Kovács László 47.
24. Sándor Lajos 33.
25. Sándor József 30.
26. Sárdi László 80.
27. Sárdi József és fiai 34.
- 28.) Domokos 4.
- 29.) Albert 3.
- 30 Pálfi Klára 28.
31. Szentmártoni György 58.
32. Pálfi Zsigmond és leánya 70.
33. Juliánna 19.
34. Jesentzi Juliánna 16.
35. Szöllösi Elek 36.
- 36 Toroczka János.
37. Jakabfi János 36.

38. Kisfaludi Abots Ferencz 63 éves.

39. Baranyai Károly 55.

40. A cath. püspök juhásza 50.

stb. stb. stb.

Megemlítjük, hogy a sárdiak nagyrészt sárdi oláhoktól gyilkoltattak le; a kisfaludiak és borbándiak kisfaludiaktól. Ez alkalommal vezetők voltak: Balázs, fiscal. cam. controller; Papp Juon Krakkóból, Papp Juon Sárdról, Mungáth és Schönbruck oláh háttörő tiszték.

Váradl Anna, férjezett Seres Benjaminszéknek ő felségéhez erdélyi legmagasb körutja alkalmával benyújtott kérése.

Koldusbotra támaszkodva és a kétségbeesés szélén teszem legalázatosabb kérésem felséged lábához.

Meggyilkolt férjemmel Seres Benjaminszékkel mezővárosban laktam, hol férjem helység jegyzője volt. Midőn környékünkben a nyugtalanságok kitörték, menekülni akartunk, de a helység lakói kértek, hogy maradjunk és megígérték, hogy oltalmazni fognak. Mindazonáltal egy éjjel alattomban házunkra törték és engem, kedves férjemet és négy gyermekemet egy házba vonszoltak, hová ágyban fekvő betegek, öregek és csecsemők többen 70-nél be voltak hurczolva. Virradatkor a szabadba vittek és mindnyájunkat egy nagy gödör mellé állítottak sorban; mindezt egykedvűen néztük, mert, hogy meg akarnának gyilkolni, nem hihettük. Ekkor egy oláh Szávu Mitru ezen szavakkal közeledék hozzám: „Hol van a pénz, melyet a bor árából bekapnál?” Megmondám neki, de ő tanácsosabbnak tartá engem magával vinni és kezem megfogá, én ellenben másik kezemmel, mint ha parancsolta volna, négy gyermekem is magammal vivém. Alig tevénk néhány lépést, elkezdődött a gyilkolás. Legelőbb férjemet ütötték agyon, azután a többit mind és csak egy birtokosnak leánya Pál Mária, kit Toma György egy oláh csak azon feltét alatt nem ölt meg, hogy hozzá férjhez megy, maradt életben és ő beleegyezett.

A faluban ez alkalommal néhány öreg és nő maradt életben, de ezek egy kiszol-

gált katona Isztrátye, aztán Szávu Mitru, Bukur Mitru és Kerkes Márton által megölettek.

Az ez alkalommal megölettek nevei:

1. Fried József és fia 40 éves.
2. Fried Lajos 18.
3. Szolgája 40.
4. Hunyadi József 80.
5. Ifj. Hunyadi József 32.
6. Miklósi György 66.
7. Pipos Antal 60.
8. Egy zsidó 40.
9. Egy zsidó 36.
10. Borza Elek 30.
11. Seres Benjamin 40.
12. Seres Sándor 55.
13. Nagy Antal 40.
14. Nyakas András 60.
15. Nyakas Antal 66.
16. Krizbai Ferencz 36.
17. Incze Sándor 30.
18. Borza Dénes 50.
19. Egy zsidó 28.
20. Egy zsidó és 55.
- 21.) két fia.
- 22.) két fia.
23. Kabos György és 60.
23. Fia István és 18.
25. Sógora fia 28.
26. Zavar Mátyás 28.
27. Pál János 50.
28. Raksányi Ferencz 35.
29. Krizbai József 40.
30. Seres László 36.
31. Seres Dániel 30.
32. Kiss Ferencz 30.
33. Szöaratti Ferencz és 36.
34. Rokona 15.
35. Némethi András 40.
36. Némethi Elek 32.
37. Incze János 26.
38. Incze Dániel 36.
39. Seres Márton 66.
40. Kőnczei Jakab és 60.
- 41.) két fia 17
- 42.) két fia 15
43. Székely György és 55.
44. Fia 12.
45. Krizbai Ferencz 26.
46. Magyar János 32.

47. Hunyadi Elek 40 éves.

48. László István 32.

49. Lengyel Mihály 30.

50. Lengyel László 32.

51. Lengyel István 27.

52. Egy zsidó és 46.

53. Fia 14.

54. Béla József és 50.

55. Fia 14.

56. Orbán István 32.

57. Szemerjai Zsigmond 50.

58. Magyar István 30.

59. Madaras János 40.

60. Egy zsidó 40.

61. Egy zsidó 19.

62. Halmágyi István 56.

63. Halmágyi Ferencz 36.

64. Szarvadi László 60.

65. Murza Zsigmond 40.

66. Nagy István 50.

Özvegyek és árvák:

1. Kőnczei Jakab özvegye és 52 éves.
2. Leánya 8.
3. Murza Mária és 50.
- 4.) unokái.
- 5.) unokái.
6. Seres Márton özvegye és 42.
- 7.) két gyermeke 18.
- 8.) két gyermeke 8.
9. Madarász János özvegye és 32.
- 10.)
- 11.) négy gyermeke.
- 12.)
- 13.)
14. Incze Rachel és
- 15.)
- 16.)
- 17.)
- 18.) hét gyermeke.
- 19.)
- 20.)
- 21.)
22. Bálintin József özvegye és
- 23.)
- 24.) három gyermeke.
- 25.)
26. Seres László özvegye és 30.
- 27.)
- 28.)
- 29.) öt gyermeke.
- 30.)
- 31.)

32. Seres Márton özvegye és 56 éves.
 33. leánya
 34. unokája.
 35. Herczeg Anna (nővérek.
 36. Herczeg Zsuzsa
 37. Bekiné és 44.
 38. anyja 65.
 39. Bekis Józsefné leánykája 8.
 40. Borza Elekné és 24.
 41. Fiackája 6.
 42. Hunyadi Józsefné 46.
 43. Pál Jánosné és 36.
 44.)
 45.)
 46.) négy gyermeke.
 47.)
 48. Murza Zsigmondné és 30.
 49.) két gyermeke.
 50.)
 51. Nyakasi Andrásné és 50.
 52. leánya.
 53. Nyakas Antalné és 55.
 54. leánya 18.
 55. Némethi Elekné és 24.
 56. gyermeke 4.
 57. Nagy Istvánné és 40.
 58.)
 59.) négy gyermeke.
 60.)
 61.)
 62. Miklósi György fia 14.
 63. Sipos Antal nővére 55.
 64. Seres Anna és 24.
 65. férje 36.
 66. Seres Anna 20.
 67. Nagy Antalné és 26.
 68. anyja 70.
 69. Seres Teréz 19.
 70. Krizbai Ferenczné és 30.
 71.) 18.
 72.) három leánya 14.
 74.) 10.
 74. Baksányi Ferenczné 30.
 75. Seres Dánielné és 30.
 76. nővére.
 77. Antos Klára 8.
 78. Balázs Mártha 50.
 79. Balázs Károlina (örült) és 48.
 80. leánya és unokája. 28.
 81. Géza 4.
 82. Róza 2.
 83. László Jánosné 75 éves.
 84. Tolnainé és 32.
 85. leánya 6.
 86. Halmágyi Istvánné 30.
 87. Klára (Halmágyi) 12.
 88. Róza (Halmágyi) 8.
 89. Halmágyi Ferenczné 30.
 90. 91. 92. stb. stb. stb.

Mindezen gyilkolásokért csak Isztratye és Kerkes Márton fogattak be, a többi gyilkosok szabadlábban vannak.

A rend helyreálltával elrablott pénzem végett kérést nyújtottam be a fehérvári cs. k. District-commandóhoz Frink ur kezébe; Szávu Mitru a tettet nem tagadta, de mégsem juthattam pénzemhez, mivel Szávu Mitru a pénzt a gyilkosságokról és pusztításokról hirhedt Gáldi (oláh) papnak adta át, és mivel az volt a játékban, czélom nem értem el.

Könyörgök felségedhez, kegyeskedjék az ügyet megvizsgáltatni és a tettesek megbüntetését s elrablott pénzem visszanyerését elrendelni.

Jánknak a fehérvári táborban tett nyilatkozata dr. Knöpfler jelenlétében, a zalathnai cs. k. adminisztrator Nemegeyi János megöletése felől.

„Ha ő Zalathnán személyesen jelen lett volna, a gyilkolás nem történt volna meg; különben ő jól tudja, ki ölte meg Nemegeyeit, mert az az ember saját kezüleg adott át neki egy a Nemegeyi zsebéből kivett zsebkendőt, mely most is nála van és meg is jutalmazta érte ezen embert.“

Átfordítása egy magyar nyelven irt másolatnak, egy egy felől az igeni földbirtokosok, másfelől az ottani oláh pap (Papp Miklós) közt kötött egységnek, melynek értelmében az oláhok és magyarok egy véd- és daczszövetséget kötöttek.

Mi neveinket alólirottak a béke áldásait tartva szem előtt és legfőbb törekvésünk arra irányulván, nemkülönb a közbizalmat, a mennyire tőlünk függ, megerősítvén, jólé-

tünket biztosítandó, az igeni és több környékbeli oláhok kívánatára a következő kölcsönös egységre léptünk.

A közbiztosság szilárdulása és egymás lehető oltalmazása végett köteleztetünk mi magyarok és oláhok fegyvereinket átadni és letenni a szoroson meghatározott módon:

a.) Hogy a fennevezett fegyverek egy meghatározott, név szerint egy Kubi nevű pásztor házába közös két magyar, két oláh felügyelete alá helyezzük, éjjel nappal kettős zárral ellátva, az egyik kulcs a ref., a másik a g. e. papnál lévén leteendő.

b.) Egyes olyan egyéneknél, kik mint békességes emberek ismeretesek fegyverek meghagyandók. Végre ki ezen egységgel visszaélne és az azt megszegő fél szoros felelősségre vonassék. Magyar-Igen, oct. 21. 1848.

Tóth András Herczeg János Pap Miklós
Szász Lajos Kiss Sámuel M.-I. g. e. pap.
Teleki József Virágháti Lajos
Koncz Zsigmond.

A fentebbi egyezmény értelmében az igeni földbirtokosok fegyvereiket letevék; de mihelyt a fegyverek el voltak zárva, kor és nembeli különbség nélkül mindnyájan legyilkoltattak.

A b. Bánffy Miklós ő exja gombási udvarbírója és Háperton Boér Ferencz egyik cselédének megöletése, ki a kolozsvári cs. k. katonai parancsnokságtól oltalmazó levéllel vala ellátva.

Ezen két gyilkosság Erdély visszafoglalása után történt.

Miután ő exja Erdélynek katonai és polgári kormányzója kiáltványa a vagyon- és személy-biztonságot fennen biztosítá, hat lovastribun a Bánffy Miklós ő exja udvarbíróját Csombordra hozták; egyikök egész bizonyosan az apahidi oláh dászkal fia volt, Vaszilievü. A fogoly a csombordi falusbíró Jüt Nikodin házához vitetett, és evvel, ki egyik tribunnak sógora volt, és a fogolylyal együtt a bíró házát elhagyták, daczára az odasereglett csombordi és gombási lakósság kérései és ajánlott kezességére, a bagói utra indultak.

Egy rétre érkezve, a szerencsétlen udvarbíró lováról bántalmaztatva leugrott, mire egyik tribun kardjával hozzá sujtott, ennek következtében térdre esett, ekkor számtalan fejsze és lándzsa sebektől megrakva megöletett.

Ezek a tribunok innen az 1 $\frac{1}{2}$ órára fekvő Háperton faluba mentek és itt Boér Ferencz birtokos egy cselédét saját udvarában és szemelättára több falusiakkal együtt megölték; noha ezen cseléd a cs. k. katonai parancsnokság minden szükséges bizonyítványaival és utlevelével el volt látva urának közbenjárására.

A fentemlitett tribunok közt bizonyára jelen volt a Lőrinczrévben lakó Mutui nevű tribun, ki az egész vidéknek rettenetére volt. A többi tribunnak nevét a mostani csombordi bírótól a legnagyobb bizonyossággal ki lehet tudni, mert, mint fentebb említve volt, mindnyájan saját házában együtt benn voltak.

Hogy az ily eseteknek minden birtokosra nézve mi következése volt, lehet gondolni; miután ez már a második udvarbíró, ki Gombáson megöletett. Hasonlókép tanusítják a siker nélkül elreppent keresetek ezen eseteknél a földnépének iszonyu félelmét az országos törvények iránt, melyek minden nyilvános keresetet (tudakozódás) meguntatnak velök.

Valószínűleg ezen Mutui nevű tribun ölte meg a legborzasztóbb módon Kis-Solymoson a gazdag Nagy Pál földbirtokost is.

Ismételt és már majdnem a végletekre vitt sürgetéseimre a fentemlitett gombási udvarbíró és haportoni szolga megöletésére nézve a mostani cs. k. hivatal által több ízben történt nyomozás, és jöllehet ez a gyilkosság ugyszólva az egész falu szemelättára történt, a vizsgálat semmire sem vezetett, mert a parasztok már megszokták, hogy az ily dolgokért semmi bajok nem lesz; nem akarják tehát minden ok nélkül kitenni magokat a vétkesek bosszujának. Hogy találhatná még ma is (1855) ily körülmények közt otthonosan falun magát,

Vezénylő tábornok Wardenertől utlevél és oltalomirattal ellátott Dohinak, b. Huszár Mihály számtartójának és b.-bocsárdi birtokos Bányainak legyilkoltatása.

(1849-ben íratott)

Mikor Wardenér tábornok 1848. végén Kolozsvárt volt, özv. b. Huszár Mihályné számtartója, Dohi s egy ifju birtokos nemes, Bányai utlevelet és oltalomiratot kaptak magától Wardenertől kiállítva, és haza menének Buzás-Bocsárdra, mely falu éppen Balászfalva mellett fekszik. Alig érkeztek meg, tüstént az oláh pap eleibe vitték, és az utlevél és oltalomirat daczára jelenlétében saját kapuja (a pap) előtt a legiszonyubb módon meggyilkoltattak. A főgyilkosok: Nyikulaj Ádám, Lup Ádám és Apnian Juon, az ezen gyilkolásnál részeseket nem tudom megnevezni, mindazonáltal a megnevezett gyilkosok a pappal együtt bizonyára megtehetik a szükséges felvilágosítást. Mindkét szerencsétlen fegyvertelen volt és Bányai a mellett nyomorék.

Végezetre megemlítem, hogy ezen ugynevezett Ádám Nyikulaj gyilkosnak testvére jelenleg (1850) cs. k. beamter, következésképp a nyomozásnak nehézségek vannak elébe vetve. A meggyilkoltak szekerese, egy enyedi magyar, alig menthető meg életét, mindkét hullát szekerére kellett raknia és a falu vége felé elvinni.

Az említett pap meghalt. A főgyilkos Nyikulaj Adam, Lup Ádám rendjelet kapott, a helyett, hogy megbűnhődött volna.

Az abrudbányaiaknak és több szomszéd bányahelységekből oda menekült szerencsétleneknek siralmas elveszte. Maj. 1849.

1848 június 21-én egy az erdélyi országgyűlés által szerzett és V. Ferdinánd fejedelem által megerősített törvény nyeltemel határozatnál fogva a robot megszünttetett; noha a volt jobbágyok egész jövőendő léteikre nézve egy ily rendkívüli horderejű

nagy áldozatot a nemesség részéről sem nem remélhettek, sem nem várhattak; mindazonáltal ezen nyert szabadság a volt jobbágyoknál a Balászfalváról kiindított izgatások miatt annyira nem részesült érdemlett elismerésben és a bányahelységekből úgy kezdték magokat viselni, hogy m. gubernium kénytelen volt nagyobb rendetlenségek kiküldetése tekintetéből egy vizsgáló küldöttséget kiküldeni, melynek támogatására és további rendelkezése alá a General-Comandó egy szakasz gyalogságot is rendelt. Abrudbányára érkeztek után azonnal meggyőződött a küldöttség, hogy a tudatlan nép bujtogatók által tévutra vezetett, azt igérvén az ottani oláhoknak például, hogy a kincstári erdők köztök felosztatnak és a körülbé fekvő bányavárosok prédára bocsátatnak stb.; a bizottság a tudatlan nép irányában a legnagyobb mérsékletet tanusítá, semmi testi büntetést nem szabott reájok; a bujtogatóknak szándékba vett elfogatása azonban azt eredményezé, hogy mind elszöktek; egyet ezen bujtogatók közül, a későbbre annyi asszony és gyermek legyilkolása által hirhedtté vált verespataki oláh papot, Bálint Sámuel, sikerült kézre keríteni, ez azonban későbbre és nem előrelátás hiánya miatt, mert ezen ember vadsága és gonosz szenvedélyei már akkor általában ismeretesek voltak, hanem kiméletből rövid vizsgálati fogságából Nagy-Enyedről hova később vitetett, szabadon bocsátatott; és szabadjon itt azt is megemlítenem, hogy ezen gonosztevő azon 24,000 frtból, melyet 1852-ben az oláh párt utján az oláhok közt kiosztott, egy jelentékeny összeget kapott és még cs. k. osztrák és k. orosz rendjelekkel diszített fel; képzeltetni, hogy a még életben levő abrudbányai, verespataki és zalathnai magyarokban milyen keserű érzést keltett fel ezen elfajult gonosztevő illetén megjutalmazása; ki még azonfelül a helyett, hogy magát szerényen visszavontá volna, sokszor ilyforma elvetemedett szavakban tört ki: „Istenemre! senki nem dicsekedhetik avval, hogy életében annyi magyart megölt volna mint épen én.” (Jo me laud dupe dumne Dieu sfuntu ke nime nu o murit a tita unguri, ca tyar io.) És most a dologra.

1848. oct. 20-ka körül elterjedt a hír, hogy Jánk sergével Topánfalváról Abrudbányán keresztül akar Balásfalvára huzódni. Mivel a szomszéd Hegyalja helységekben az összes magyar nemesség leöletett, képzeltetni, mennyire leveretve voltak ezen hirre a szegény abrudbányaiak. Boér Jánost, Sulucz Simont és még egy harmadik oda való lakost Jánkhöz küldötték, hogy rábíráják, miszerint hordáinak átvonulására más helyet válasszon. A küldöttek az előttök álló sorsot aggódva váró városba azon felelettel tértek vissza: Hogy Jánk késznek nyilatkozott hordájának más utat választani, de csak a következő feltét alatt:

- 1.) Ha a város neki 5000 pfrtot *) fizet készpénzben.
- 2.) Ha fegyvereiket kiszolgáltatják és
- 3.) Ha több általa megnevezett polgárt a város mint foglyot neki átad.

Ezen feltételeket a város elfogadta. A kívánt pénzt a következő nap Gelei Józseffel sajátkezüleg átadta a város. A fegyvereket a Jánk által adott utasítás értelmében Abrudbányán Boér Jánoshoz lerakták, a polgárok kiadatására nézve Jánk megelégedett avval, hogy új hivatalnoki kart nevezett ki és több polgárnak kemény utasításokat adott.

Ezután, mely mint említők, october végén történt, a szerencsétlen város egész 1849. máj. elejéig a legnagyobb sanyargatásban és félelemben volt. Gondoljuk el, mily fájdalmasan hatott a szegény abrudbányaiakra az ide-oda vonuló s gyakran hosszabb ideig hozzájuk beszállásolt oláhok szünet nélküli

*) Tehát Jánknak első fellépte is pénzciklás volt, de mi célra szolgált ezen pénz? hiszen azon több mint 2000 és néhány száz nő és gyermek megöletése, és ezek nagyobb részt mind Jánkféle emberektől gyilkoltattak le, nem került semmibe. És ez alkalommal elkezdve a k. fiscustól, melytől Abrudbányán és Zalathnán sok aranyat és ezüstöt raboltak el, egész az utolsó birtokosig mindenkit kiraboltak; itt meg kell említenem, hogy nemcsak a magyarok, hanem mindazon előkelőbbek is, kiknek csak valamicskéjük volt, minden nemzetkülönbség nélkül kapzsiságoknak ki voltak téve és mindnyájan leölettek. Lásd ezen emlékirat azon részét, hol a zalathnai események körülményesen le vannak írva.

fenyegetődzései. Félelmök tetőpontra hágott, midőn Jánk parancsára Abrudbányáról Ajtai János, Kornáról Földházi Dániel és Verespatakról Nemesi hirtelen elfogattak és kihallgatatlanul főbelövettek, anélkül, hogy legkisebb vétségökről is valamit tudott volna a város. Ezen gyilkosságot Jánknak egy meghittje, névszerint Tyok Tódor akkori topánfalvi falusbíró vitte véghez.

1849. máj. elején jött Abrudbányára Magyarországról Kossuthnak egy meghitt követe, Dragos nevű tiszta oláh születésű, de mielőtt férfit. Miután Dragos az oláhok főnökeivel: Jánkkal, Bálint Samu lelkészszel és több másokkal titokban és hosszasan értekezett volna és velök valami felett megegyezett, a templomba ment és az oda begyűlt bánya-lakósnak egy beszédet tartott, melyben felfejtette, hogy nem igaz, miszerint Kossuth a jobbagyság visszaállítását forgatná elméjében és biztosította őket, hogy azon köztök elterjedt hir, mintha a nem rég adott szabadságokat vissza akarnák venni, semmi egyéb mint rágalom.

Ezen egyszerű felszólalásnak, mint a fennevezett oláh vezetőkkeli titkos értekezésnek és nekik tett ígéreteknek következménye az a sikere lett, hogy jóllehet Dragos egészen egyedül jött és minden katonai kíséret és segedelem nélkül és noha a templomban a már megnevezett oláh főnökökön kívül egy rakás oláh pap és az egész csomó nép ott volt, Drágos ellen senki sem szólalt fel; az mindenesetre tény, hogy az oláhok hitelt adtak neki és Bucumból például még az nap kezdték a fegyvereket beszo­l­g­al­tat­ni, mert több feltételek közt Drágos kiválóan a fegyverek lerakását kívánta; ezen az uton remélte (és igen helyesen) Drágos, hogy küldetésének megfelel és az oláh lázadást lecsillapíthatja; midőn hirtelen az a hír terjed el, hogy Broid (?) felől egy magyar ezredes, névszerint Hatvani közeledik, Drágos azonnal eleibe ment s kérte, hogy sergével forduljon vissza, mivel az oláhok tökéletesen hódoltak Kossuthnak; hiába terjeszti eleibe, hogy az oláhok a fegyvert beadni hajlandók és hiába vállal magára minden felelősséget, Hatvani nem tér vissza és sergével Abrudbányára bevonul. Ez egy

vasárnap történt, a rá következő létfőn semmi nevezetes nem történt. Kedden Hatvani a szomszéd Verespatakra egy erős előőrsi csapatot küld; ezen osztály vezénylő tisztjét, ki legelől ment, egy leshelyről rá intézett lövés leteríti épen Verespataknál. Ezen körülmény nem kevés békételenkedésre adott alkalmat; ugyanis Boér, ki a mint később kiderült, oláh, azonban legkevésbé sem tartja magát annak, továbbá a két oláh vezető Dobra Péter és Butytyán fejökkel kezeskedtek Drágosnak, hogy az oláhok minden elenséges tétől óvakodni fognak; továbbá Drágosnak már majdnem teljesedésbe ment küldetését meghiusítja azon körülmény, hogy Abrudbányán a piacon a felbőszült magyar katonák közt egy oláh, ki azon előőrsöt vezető és Verespataknál orozva megölt tisztnek halálát jóváhagyta, sajnos, egy zavar alkalmával leszuratott. Ennek hírért megvitte Jánknak két lovas oláh küldött, kiket történetesen épen akkor küldött valami ügyben Drágoshoz minden aggodalom nélkül, mint-hogy a magyarokkal békés lábön állottak; ezek elmulasztva a történetekről biztos tudomást szerezni, visszatértek a legnagyobb sietséggel Jánkhöz azon hamis hírrel, hogy a magyarok ölik az oláhokat. Erre Jánk mindenfelé kiküldé embereit, hogy a Drágossal kötött egyességet ne tartsák érvényesnek többé, és megparancsolta, hogy a még be nem adott fegyvereket magoknál tartsák. E szerint a Kossuth felhatalmazottja és az oláh vezetők közt köttetett, a templomban a papság és a nép által elfogadott és a fegyverek részletenkénti beszolgáltatása által tetteleg teljesedésbe menendett békeszövetség semmivé lön.

Miután azon tiszt Verespataknál elesett és későbbre egy huszár a Hatvani kíséretéből Abrudbányán lelövetett, Hatvani Boért, Dobrá és Butyánt, mint olyanokat, kik az oláhok részéről a békét garantirozták, elfogatta, mindazonáltal Boér a nép kívánságára szabadon bocsátatott. Csütörtökön éjjel tudatja Hatvani a lakóssággal, hogy a ki vele együtt ki akar vonulni a városból, hozzá csatlakozhatik; Butyán és Dobra börtöneik-

ből kihozattak, a tolongásban és sötétségben azonban az utóbbi leszuratott. Hatvani kivonult*) és vele együtt egy része a lakósságnak, de minthogy az oláhok a keskeny utakon és sűrű erdőségekből lődözni kezdettek, egy része a lakóknak visszatért. Ez alkalommal a visszatérő lakósok közül sokan haltak meg és Abrudbányán, midőn házaikba visszatértek, még többen. Ezen csütörtök után való kedden Hatvani visszatért Abrudbányára 1200 katonával s 60, egynehány huszárral és 4 ágyuval. Főként azért tért vissza, hogy a szegény abrudbányaiakat Magyarországra vigye magával. Vele jöttek sokan a Zalathnáról Halmágyra menekültek közül is, hogy rokonaik megmentésében részt vegyenek.

Vasárnap jókor Hatvani az egész, körülbelül 2000 főből álló magyar, német és nem oláh abrudbányai lakósságot elindította Zalathna felé, noha az oláhok a keskeny utakat és szorosokat eltorlaszolták. Legelől ment Hatvani a huszárokkal, ezután jött a gyalogság, azután Abrudbánya szerencsétlen lakói, velők sok ágybanfekvő beteg, nő gyalog és végre jött a 4 ágyu s a fedezet.

Az Abrudbányáról Zalathnára vivő utban van egy rét, melyet a csinált ut keresztülág, ezen haladtak a magyarok; velők egy irányban a nevezett rét mellett kétfelől felmagasodó hegyeken haladtak az oláhok a magyarokkal egy rendet tartva, kivéve, hogy az oláhok hátul összecsatlakoztak.

(Vége következik.)

*) Nem lehet eléggé sajnálni, hogy Dobra kihallgatás nélkül halt meg; de már ebben az időben is ezen tájakon több mint 3000 magyar nemes öletett le, és a magyarok ingerültsége azon körülmény által is fokozódott, hogy Zalathna Abrudbányától csak 8 óra járásra fekszik és hogy mindkét város lakói barátság és rokonság által szoroson voltak egymáshoz kapcsolva. Butyán Halmágyra vitetett és az ottani vérbíróságnak adatott át és miután sok utánjárás és bizonyosság által kiderült, hogy az oláh gyilkolásoknál főtenyező volt, kivégeztetett.